

Chystaná deregulace nových technik GMO u potravin v EU

Souhrn obsahu

- Návrh nařízení¹, schválený Evropskou Komisí a postoupený ke schválení Evropskému parlamentu, ruší takřka 30 let praxe předběžné opatrnosti v oblasti geneticky modifikovaných organismů (GMO) pro produkty tzv. nových genomických technik (NGT). Zjednodušuje stávající požadavky kladené na všechny GMO v oblasti pravidel ověřování jejich bezpečnosti, sledovatelnosti a označování. Jde dokonce tak daleko, že pro drtivou většinu NGT (zařazené do kategorie I, Komise odhaduje 94% z celkového množství NGT) ruší uvedené požadavky zcela.
- Zavádí rozdělení NGT do dvou kategorií na základě svévolného, vědecky nepodloženého limitu maximálně 20 genových manipulací vyjmenovaných typů pro zařazení GMO rostliny do kategorie I. Tuto kategorii označuje jako „modifikace, které by buď mohly vzniknout v přírodě nebo být získány konvenčními šlechtitelskými technikami“ a přistupuje k nim jako k přírodnímu materiálu s výjimkou povinného označení na osivu.
- Nám, spotřebitelům, odebírá naše dosavadní právo volby mezi GMO a ne-GMO potravinami tím, že produkty NGT kategorie I (odhadem těch 94% z NGT) nebudou mít jakékoliv označení na obalu.
- Návrh nařízení de-facto likviduje sektor ekologického a bio zemědělství, které je neslučitelné s GMO i NGT (což Komise sama potvrzuje). Nebere totiž v úvahu reálný předpoklad přírodního křížení NGT s běžnými rostlinami, aniž by nadále vyžadoval pro NGT kategorie I existenci analytických nástrojů pro jejich detekci tak, jak je doposud pro GMO požadováno.
- Svůj přístup Komise obhajuje mimo jiné tvrzením, že NGT přispěje k řešení problémů se změnou klimatu, úbytkem biologické rozmanitosti a přispěje též k dlouhodobé odolnosti potravinového řetězce a potřebě přechodu na udržitelnější zemědělství a potravinové systémy. Jde o nepravdivé tvrzení, které je navíc v rozporu s dosavadním přístupem EU, která pro tyto účely podporuje rozvoj ekologického a k přírodě šetrného zemědělství, které je protikladem stávajícího konvenčního zemědělství, k němuž GMO a NGT náleží.

Toto navrhované nařízení, celá jeho logika, předpoklady hodnocení "neškodnosti" nových genomických technik (NGT), ze kterých vychází, jsou mylné, spíše poplatné zájmům firem než zájmům nás, lidí, přírody a naší planety Země. Jakmile se NGT rostliny dostanou do přírodního prostředí, je reálný předpoklad jejich dalšího nekontrolovatelného křížení s příbuznými ne-GMO rostlinami na sousedních polích. Pak již nebude v případě objevených problémů možná cesta zpět a může dojít k nevratnému poškození přírody! **Jde o nepokorné, nezodpovědné zasahování přímo do základů života na Zemi a jeho reprodukce, na které my, lidé s omezeným poznáním, nemáme právo.**

Hlavním řešením „současných problémů v zemědělsko-potravinářském systému“, o nichž píše Komise v důvodové zprávě, je dobrá péče o půdu tak, aby byla živá a zdravá – ve zdravé půdě rostou zdravé a silné rostliny. Touto péčí nejsou GMO ani NGT, ale přírodě blízké postupy hospodaření na půdě a s rostlinami, jako např. regenerativní zemědělství.

Celé nařízení je projednáváno poměrně narychlo, zřejmě s potřebou jej schválit ještě v tomto volebním období Parlamentu EU a stávající Komise na úkor potřebné veřejné diskuse a hledání potřebného konsensu.

Další projednávání tohoto nařízení ve formě, v jaké je, by se mělo zcela zastavit, jeho návrh jako celek odmítnout a v příštím období, bude-li to vůbec potřeba (vzhledem k platnosti stávající regulace GMO, pod kterou NGT dle rozsudku Soudního dvora EU spadá), přistoupit k jeho přípravě znovu a zodpovědněji. Není důvod k stávajícímu spěchu a tlaku Komise.

Petr Hrůša

¹ NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY o rostlinách získaných některými novými genomickými technikami a potravinách a krmivech z nich a o změně nařízení (EU) 2017/625

Podrobná argumentace

Označené víceslovné citace, není-li uvedeno jinak, pochází přímo z oficiálního českého překladu návrhu Nařízení a jeho důvodové zprávy.

- „Tyto modifikace by buď mohly vzniknout v přírodě nebo být získány konvenčními šlechtitelskými technikami“
 - jde o klíčový argument, na kterém stojí celá logika nařízení, mnohokrát se v jeho textu opakuje
 - příloha I nařízení definuje jako zcela bezpečné, tedy nevyžadující žádné hodnocení rizik a možnost trasování, takové NGT produkty, které neobsahují více jak 20 genetických modifikací z dále uvedeného typového výčtu (Kategorie I). Není vůbec zřejmé, proč jde zrovna o tento počet. Možná proto, že pokryje odhadem 94% všech případů a docílí se tak situace, kdy drtivá většina GMO-NGT splní toto kritérium a obejde tak jakékoliv hodnocení a sledování, doposud vyžadované pro GMO
 - číslo 20 nemá žádné vědecké opodstatnění. Bezpečnostní riziko plodiny nezáleží na počtu zamýšlených genových modifikací, ale na tom, co jednotlivé modifikace způsobují. I záměna jednoho jediného základního páru (nejmenší jednotky v genetickém materiálu) v genu může způsobit, že se výsledná rostlina stane toxickou či vyvolávající alergií.
 - Přestože jde o zjevné opuštění stávajícího přístupu založeného na zásadě předběžné opatrnosti, Komise v důvodové zprávě k nařízení tvrdí přesný opak
 - Je-li to skutečně pravda, jak se tvrdí, nabízí se otázka, proč se tedy pouštět do potenciálně nebezpečných genových manipulací a prostě jen nepoužít „konvenční“ šlechtitelství – to je na rozdíl od NGT ověřené tisíci let vývoje lidstva
 - Požadována rychlost křížení nových druhů -> ale tu již dnes máme u šlechtěných hybridních (F1) odrůd, které jsou dodávány na trh ještě geneticky neustálené, neschopné vlastní reprodukce, což je očima našich předků naprosto odbytá práce, očima současníka bohužel komerční účel, jak si zajistit odbyt a závislost zákazníků
- „V některých případech nelze produkty obsahující rostliny s genetickými modifikacemi zavedenými pomocí NGT nebo z těchto rostlin sestávající odlišit analytickými metodami od produktů obsahujících rostliny vyšlechtěné konvenčními šlechtitelskými metodami“
 - Opět rezignace na stávající povinnost pro schvalovaný GMO produkt zajistit jeho trasovatelnost pro případné řešení vzniklých problémů
- „Po NGT rostlinách je v Unii i ve světě značná poptávka, protože mají potenciál přispět k řešení současných problémů v zemědělsko-potravinářském systému. Změna klimatu a úbytek biologické rozmanitosti zdůraznily význam dlouhodobé odolnosti potravinového řetězce a potřebu přechodu na udržitelnější zemědělství a potravinové systémy.“
 - Jde o účelové a cynické zneužití velmi závažné a klíčové problematiky dneška. NGT jsou součástí paradigmatu dnešního „konvenčního“ zemědělství, které nejenže nenabízí řešení problému změny klimatu a úbytku biologické rozmanitosti, ale naopak se na něm aktivně a velmi výrazně podílí – chemicky zatížená půda (která ztratila půdní život a velkou většinu biologické složky – humusu) CO² uvolňuje, místo aby jej pohlcovala. Používaná chemie a ohromné monokulturní lány jsou jednou z hlavních příčin dramatického úbytku hmyzu.
 - Hlavním řešením uvedených problémů je dobrá péče o půdu tak, aby byla živá a zdravá – ve zdravé půdě rostou zdravé a silné rostliny. Touto péčí nejsou GMO ani NGT, ale přírodě blízké postupy hospodaření na půdě a s rostlinami, jako např. regenerativní zemědělství.
 - Tímto tvrzením Komise též popírá své snahy o prosazování a podporu ekologického a k přírodě šetrného zemědělství, které je ve skutečnosti jediným řešením uvedených problémů.
- „NGT se používají u mnohem většího počtu druhů plodin než zavedené genomické techniky a mohou například přispět ke snížení závislosti Unie na dovozu rostlinných bílkovin. Mohou také podporovat zvláštní potřeby v nejbližších regionech.“, „NGT by mohly mít význam i v

zemích s nízkými a středními příjmy, které by těžily z přizpůsobení tradičních místních druhů plodin tak, aby byly schopny odolávat měnícím se podmínkám.“

- Tento argument se snaží navodit představu, že finančně a odborně náročné NGT modifikace, vyžadující vědecký výzkum a drahé technologie, budou využitelné pro okrajové regiony – míněno jejich specifické krajové a místní odrůdy.
- Jde opět spíše o snahu účelově pojmenovat jednu z potřeb strategických dokumentů než o ekonomickou realitu založenou na návratnosti vynaložených investic – tu zajistí jen opravdu masivní využívání geneticky modifikované odrůdy, nikoliv místní specifika nejvzdálenějších regionů.
- „Tento návrh sdílí cíle týkající se udržitelného zemědělství a produkce potravin s právními předpisy Unie o ekologické produkci ... Podle tohoto návrhu se zákaz stále vztahuje na všechny NGT rostliny a potraviny a krmiva, které spadají do jeho působnosti. To je v souladu s nařízením o ekologických produktech, protože používání nových genomických technik není slučitelné se současným pojetím ekologické produkce v nařízení ... a se současným vnímáním ekologických produktů ze strany spotřebitelů“
„Používání nových genomických technik je v současné době neslučitelné s pojetím ekologické produkce podle nařízení (EU) 2018/848 a se současným vnímáním ekologických produktů ze strany spotřebitelů. To se odrazilo v obavách většinové části ekologického odvětví ... při posuzování dopadů. Proto byl zvolen první scénář. V důsledku toho budou v ekologické produkci tyto NGT rostliny i nadále zakázány. ... Aby se umožnila volba na začátku dodavatelského řetězce a podpořilo se udržení ekologické produkce bez NGT a zachovala se důvěra spotřebitelů, navrhuje se kromě informací ve veřejných rejstřících, které byly zváženy v posouzení dopadů, další opatření: uvedení použití NGT v označení osiva.“
 - Tato prohlášení bohužel neberou v úvahu možné křížení NGT rostlin s těmi přírodními. Ostatně důvodová zpráva to svým již jednou uvedeným citátem potvrzuje: „V některých případech nelze produkty obsahující rostliny s genetickými modifikacemi zavedenými pomocí NGT nebo z těchto rostlin sestávající odlišit analytickými metodami od produktů obsahujících rostliny vyšlechtěné konvenčními šlechtitelskými metodami“. Takže povinnost označení NGT osiva tento problém NEŘEŠÍ.
 - Návrh tedy neřeší ochranu organických a ne-GMO farmářů a malých producentů potravin před kontaminací jejich produkce nežádoucími NGT produkty a ochranu spotřebitelů znemožněním jejich volby, zda konzumovat či nekonzumovat GMO-NGT potraviny, protože většina z nich nebude jako GMO-NGT vůbec označena.
 - Lidé již nebudou vědět, zda mají na talíři GMO nebo ne. Pokud to Evropa myslí s rozvojem ekologického zemědělství vážně, musí zajistit bezpečné záruky, že sektor ekologického zemědělství bude i nadále ochráněn před GMO.
 - Je třeba zabránit cestě těchto GMO nové generace přímo do životního prostředí a na naše pole bez předchozího testování, možnosti trasování a označení – s nevratnými důsledky pro biodiverzitu a budoucnost potravin.
 - Jakmile se NGT přírodním křížením dostane do přírody, což je reálný předpoklad, dojde k nevratným změnám, které lze rovnou nazvat poškozením přírody. Nepůjde již totiž analyticky prokázat, co je čistě přírodní a co je již ovlivněné NGT – což v případě pozdějších problémů s některými vlastnostmi NGT, které rozhodně nejde předem vyloučit, znemožní návrat do původního stavu! Je třeba si uvědomit, že pokud bylo třeba odstranit DDT či freony, prostě je stačilo přestat vyrábět. Samy v přírodě nevznikají. Ale NGT proniklé do přírodního prostředí se bude dále množit samo bez možnosti detekce – odhalení. S tímto rizikem a způsobem jeho eliminace návrh NGT nařízení vůbec nepracuje.
- „Postup ověřování pro rostliny získané cílenou mutagenezí nebo cisgenozí, které by se mohly vyskytovat i přirozeně nebo by mohly být získány konvenčním šlechtěním, dosahuje vysoké úrovně ochrany zdraví lidí a zvířat a životního prostředí a zároveň zajišťuje, aby požadavky byly přiměřené rizikům. Na tyto rostliny se nevztahuje sledovatelnost a označování jako GMO.“

- Ani DDT, ani freony nebyly uváděny na trh se záměrem škodit lidskému zdraví či životnímu prostředí. Co více dodat. Je více než udivující, vlastně trestuhodné, že se opět chceme vydat na nebezpečnou cestu s naivní důvěrou, že zcela rozumíme přírodním mechanismům a můžeme tedy dopředu vyloučit negativní dopady jakýchkoliv genetických modifikací, pokud jich ovšem bude méně než 20(!).
- Přijde-li vám tento názor nevědecký, vězte že i vědci po celém světě protestují (<https://newgmo.org/2023/11/19/open-letter-serious-concerns-about-the-eu-commission-proposal-on-new-genomic-techniques/>). Takže nevědecké je naopak to magické číslo 20.
- „Očekává se, že návrh podpoří konkurenceschopnost odvětví šlechtění rostlin a zemědělství v Unii. U hlavních obchodních partnerů Unie NGT rostliny, které by mohly být rovněž výsledkem konvenčního šlechtění, a potraviny a krmiva z nich získané režimům GMO nepodléhají. Odvětví osiv v Unii je největším vývozcem osiv na světě a schopnost využívat inovativní technologie je nezbytným předpokladem pro udržení konkurenceschopnosti na světovém trhu.“
 - Děkujeme, tady je konečně upřímně přiznán pravý důvod vzniku tohoto návrhu Nařízení o NGT.
- „Tato iniciativa je v souladu se zásadou předběžné opatrnosti, přičemž návrh přispívá k dosažení vysoké úrovně ochrany lidského zdraví, a je proto v souladu s článkem 35 Listiny základních práv Unie. Postupy regulačního dohledu mají zajistit, aby byly uvolňovány nebo uváděny na trh pouze NGT rostliny a produkty z nich získané, které jsou považovány za stejně bezpečné pro lidské zdraví a životní prostředí jako jejich konvenční protějšky.“
 - Jen si zopakujme – ta bezpečnost je opřena o ten magický počet max. 20 genetických mutací (příloha I nařízení), nikoliv o žádné vyhodnocení rizika konkrétního NGT mutantu - rostliny.
 - Nevěříte? Pak si ocitujme související část článku 7 navrhovaného nařízení:

Článek 7

Postup ověřování statusu NGT rostliny kategorie 1 před uvedením NGT produktů na trh

...

2. Žádost o ověření uvedená v odstavci 1 se předkládá úřadu v souladu se standardními datovými formáty, pokud byly zavedeny, podle článku 39f nařízení (ES) č. 178/2002, a obsahuje, aniž jsou dotčeny jakékoli další informace, které mohou být požadovány v souladu s článkem 32b nařízení (ES) č. 178/2002:

a) jméno (název) a adresu žádající osoby;

b) označení a specifikace NGT rostliny;

c) popis znaku (znaků) a charakteristik, které byly zavedeny nebo modifikovány;

d) kopii provedených studií a další dostupné materiály, které prokazují, že:

i) rostlina je NGT rostlinou, včetně toho, že neobsahuje žádný genetický materiál pocházející ze zdrojů mimo šlechtitelský genofond, pokud byl tento genetický materiál dočasně vložen během vývoje rostliny, a to v souladu s požadavky na informace stanovenými v prováděcím aktu přijatém v souladu s čl. 27 písm. a);

ii) NGT rostlina splňuje kritéria stanovená v příloze I;

e) označení částí žádosti o ověření a veškerých dalších doplňujících informací, u nichž žádající osoba požaduje, aby s nimi bylo zacházeno jako s důvěrnými, spolu s ověřitelným zdůvodněním, podle článku 11 tohoto nařízení a článku 39 nařízení (ES) č. 178/2002.

Zdroje

https://eur-lex.europa.eu/procedure/EN/2023_226

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023PC0411>

https://www.slowfood.com/wp-content/uploads/2023/10/Gmo-Paper_A4_V.3.pdf